

IMPREVIZIUNEA ȘI LEZIUNEA - ANALIZĂ COMPARATIVĂ

Conf. dr. Roxana MATEFI
Stud. Masterand Ioana-Daniela ZAMFIR

Abstract

The present paper proposes a synthetic analysis of the two legal institutions, namely the unpredictability and the lesion, viewed both individually and comparatively, in order to highlight the differences and similarities between the two concepts, as well as their applications in the current Romanian legal system.

Keywords: *imprevisiun, lesion, pacta sunt servanda, legal regime*

Impreviziunea și leziunea – aspecte generale

Impreviziunea

Impreviziunea este indisolubil legată de principiul forței obligatorii a actului juridic, cunoscut și sub denumirea de *pacta sunt servanda*, reglementat cu caracter general în cuprinsul art. 1270 alin. (1), potrivit căruia „contractul valabil încheiat are putere de lege între părțile contractante”.

Acest principiu al forței obligatorii a contractelor, este unul de ordine publică, încălcarea lui trebuind să atragă nulitatea absolută a actelor juridice, indiferent dacă este vorba despre acte de drept substanțial sau de drept procesual¹.

Acest principiu, însă “nu are un caracter absolut. Atunci când executarea unei obligații contractuale devine impracticabilă, spre exemplu în mod considerabil mai oneroasă decât cea contractată inițial – deși fizic posibilă – urmare a unui eveniment neașteptat, aceasta va duce la adaptarea contractului la noile circumstanțe sau la desființarea contractului²”.

¹ T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Teoria generală. Persoanele – conform noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 186.

² H.A. Aksoy, *Impracticability*. Encyclopedia of Law and Economics, Springer, 2014 apud http://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-7883-6_244-1 Accessed: 20-03-2016.

Astfel, impreviziunea este reglementată de legiuitor ca excepție de la principiul *pacta sunt servanda*, legiuitorul stabilind în cuprinsul art. 1271 alin. (2) C. civ. că „dacă executarea contractului a devenit excesiv de oneroasă datorită unei schimbări excepționale a împrejurărilor care ar face vădit injustă obligarea debitorului la executarea obligației, instanța poate să dispună: a) adaptarea contractului, pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor; b) încetarea contractului, la momentul și în condițiile pe care le stabilește”.

a) schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului;

b) schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acesteia nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului;

c) debitorul nu și-a asumat riscul schimbării împrejurărilor și nici nu putea fi în mod rezonabil considerat că și-ar fi asumat acest risc;

d) debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului³.

Leziunea

Pentru ca un act juridic să fie valabil, consimțământul, ca element structural, trebuie să fie serios, liber și exprimat în cunoștință de cauză⁴, altfel spus lipsit de orice viciu de consimțământ.

Aceste alterări sau distorsiuni ale consimțământului în raport cu realitatea și cu voința internă pot fi: eroarea, dolul, violența și *leziunea*⁵.

În acord cu dispozițiile art. 1221 alin. 1 C. civ., există *leziune* atunci când una dintre părți, profitând de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți, stipulează în favoarea sa ori a unei alte persoane, o prestație de o valoare considerabil mai mare, la data încheierii contractului, decât valoarea propriei prestații.

Existența leziunii se apreciază, conform alin. 2 al aceluiași articol și în funcție de natura și scopul contractului.

De asemenea, leziunea poate exista și atunci când minorul își asumă o obligație excesivă prin raportare la starea sa patrimonială, la avantajele pe care le obține din contract ori la ansamblul circumstanțelor.⁶

Raportându-ne la dispozițiile art 1221 C. civ., constatăm că „în noua reglementare, leziunea este gândită și instituită ca un viciu de consimțământ în care componenta

³ Art. 1271 alin. (3) C. civ.

⁴ T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 149; a se vedea și art. 1204 C. civ.

⁵ *Idem*, p. 151.

⁶ A se vedea art. 1221, alin (1)-(3) C. civ.

materială este determinantă, alături de specularea injustă, de către partea vinovată a unei anumite stări (de nevoie, de cunoștințe ori de experiență) a celeilalte părți”.

Aceasta înseamnă că, pe lângă dezechilibrul contraprestațiilor, există o parte a cărei voință este mai slabă în fața celuilalt contractant, așa încât, de la început, poziția contractuală a părților este inegală⁸.

Potrivit doctrinei, *leziunea aduce atingere și bunelor moravuri, motivat de faptul că, atunci când prețul nu este just, considerații de dreptate și echitate contractuală justifică desființarea contractului sau, cel puțin, reajustarea sa*⁹.

2. Caracteristicile relevante, rezultate din analiza comparativă a noțiunilor de impreviziune și leziune

Pornind de la considerentul că, atât impreviziunea, cât și leziunea, presupun discrepanțe vădite între prestațiile reciproce ale părților, vom încerca în cele ce urmează, să analizăm, comparativ, cele două instituții juridice, atât sub aspectul asemănarilor, cât, mai ales, sub aspectul criteriilor de diferențiere.

Primul criteriu de diferențiere vizează *natura juridică* a celor două instituții.

Sub acest aspect, instituția *impreviziunii* este consacrată de legiuitorul Codului civil, ca o excepție de la principiul forței obligatorii a contractelor, care atenuază caracterul obligatoriu al contractului, în măsura în care, pe perioada executării acestuia, intervine o situație imprevizibilă¹⁰, în timp ce *leziunea* este un viciu de consimțământ,¹¹ alături de eroare, dol și violență.

În privința momentului, în funcție de care se analizează existența celor două instituții juridice, suntem în ipoteza *impreviziunii* doar atunci când schimbarea împrejurărilor a intervenit după încheierea contractului¹², în timp ce, în privința *leziunii*, incidența acestui viciu de consimțământ este *concomitentă încheierii contractului*¹³.

⁷ T. Prescure, R. Matefi, *op. cit.*, p. 161.

⁸ A.G. Nicolae – Jud. ICCJ, prof. dr. Marilena Uliescu, *Instituții de drept civil în noul cod civil – Manual pentru uzul formatorilor SNG*, București, 2010, *apud* <http://www.grefieri.ro>, p. 50.

⁹ Cornelia Munteanu, *Considerații privind reglementarea leziunii în noul cod civil*, *Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria științe Juridice*, nr. 1/2015, www.utgjiu.ro, ultima accesare :09.05.2019, p. 3.

¹⁰ A se vedea pct. 99 din considerentele la decizia nr 623/2016 a Curții Constituționale a României, https://www.ccr.ro/Decizia_623-2016.pdf Curtea Constituțională a statuat ca executarea unui contract civil este legitimă atâta timp cât este rezultatul întrunirii cumulative a celor două principii (forța obligatorie și executarea cu bună-credință), principii care nu au existență de sine-stătătoare, ci se condiționează reciproc. Teoria impreviziunii, fundamentată pe cele două principii, atenuază caracterul obligatoriu al contractului, în măsura în care, pe perioada executării acestuia, intervine o situație imprevizibilă; *a se vedea și art. 1271 alin. 2 și 3 NCC*.

¹¹ A se vedea art. 1221 și art. 1222 NCC.

¹² A se vedea și art. 1271 alin. 3 lit. a) NCC.

¹³ Acest viciu de consimțământ este concomitent încheierii contractului, așa cum, în mod expres, este stipulat în textul art 1221 alin. 1 NCC.

Cel de-al treilea criteriu, al cauzei care generează existența celor două instituții juridice, comportă următoarele remarci:

– *în cazul impreviziunii, schimbarea împrejurărilor, precum și întinderea acestora sunt independente de voința părților, astfel, acestea nu au fost și nici nu puteau fi avute în vedere de către debitor, în mod rezonabil, în momentul încheierii contractului,¹⁴ în timp ce în cazul leziunii, partea care generează acest viciu de consimțământ profită de starea de nevoie, de lipsa de experiență ori de lipsa de cunoștințe a celeilalte părți;*

În ipoteza impreviziunii, prestația devine excesiv de oneroasă după momentul încheierii contractului, în timp ce, în cazul leziunii, prestația excesiv de oneroasă subzistă din chiar momentul încheierii contractului¹⁵.

În privința sancțiunilor, pe care legiuitorul le instituie, în cazul constatării impreviziunii și leziunii, putem puncta o serie de deosebiri.

Astfel, în cazul impreviziunii, potrivit art.1271 alin. 2 C. civ., instanța poate să dispună:

a) adaptarea contractului, pentru a distribui în mod echitabil între părți pierderile și beneficiile ce rezultă din schimbarea împrejurărilor;

b) încetarea contractului, la momentul și în condițiile pe care le stabilește.

Observăm, totodată, că, potrivit alin. 3 al aceluiași art. 1271, instanța va judeca acțiunea debitorului, respectiv, va putea dispune măsurile legale mai sus menționate, numai dacă debitorul a încercat, într-un termen rezonabil și cu bună-credință, negocierea adaptării rezonabile și echitabile a contractului.

Așadar, aplicarea acestor sancțiuni, de către instanța de judecată este strict și expres condiționată de îndeplinirea acestei proceduri, prealabile sesizării instanței.

În cazul leziunii, potrivit art. 1222 alin. 1 C. civ., partea al cărei consimțământ a fost viciat prin leziune, poate cere, la alegerea sa:

1) anularea contractului;

2) reducerea obligațiilor sale cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită.

În toate cazurile, instanța poate să mențină contractul¹⁶ dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații, dispozițiile art. 1213 C. civ., privitoare la adaptarea contractului aplicându-se în mod corespunzător.

Referitor la acest criteriu, este necesar să facem unele remarci:

1) în cazul impreviziunii, debitorul trebuie să îndeplinească acea condiție/procedură prealabilă, constând în dovedirea încercării adaptării contractului pe cale amiabilă, în timp ce, în cazul leziunii, legiuitorul Codului civil, nu instituie o astfel de condiție.

¹⁴ Conform prevederilor art. 1271 alin. 3 lit. b) NCC; a se vedea decizia CCR nr. 623/2016, pct. 96 și 97 din considerente, https://www.ccr.ro/Decizia_623-2016.pdf.

¹⁵ A se vedea art. 1221 alin. 1 NCC.

¹⁶ Această posibilitate a instanței este expres prevăzută în textul art. 1222 alin. 3 NCC.

În cazul leziunii, pentru ca partea afectată să poată introduce acțiunea la instanță este necesară îndeplinirea condiției ca leziunea să fie concomitentă încheierii contractului și, în același timp, să și subziste până la data cererii în anulare¹⁷.

2) pe de altă parte, în cazul leziunii, partea afectată, poate opta între a cere instanței de judecată: anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale, cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită, în timp ce, în cazul impreviziunii, dreptul de opțiune între adaptarea și încetarea contractului, este conferit de legiuitor doar instanței de judecată.

Referitor la acest drept de opțiune al instanței, se cuvine să mai facem încă o precizare și anume aceea că, în cazul leziunii, instanța poate să mențină contractul, indiferent de voința părții lezate, dar condiționat de îndeplinirea, de către partea care a generat leziunea, a cerințelor stipulate în textul art. 1222 alin. 3 C. civ.

Un ultim criteriu de distincție între impreviziune și leziune, pe care îl puncta în cadrul acestei analize, este acela al regimului prescripției. Astfel, dacă, în cazul unui contract afectat de viciul *leziunii*, legiuitorul a statuat că dreptul la acțiunea în anulare sau în reducerea obligațiilor pentru leziune se prescrie în termen de *un an* de la data încheierii contractului¹⁸, în cazul *impreviziunii*, termenul de *prescripție* este cel de drept comun, în materie civilă, adică de *3 ani*. Mai mult decât atât, partea afectată de viciul leziunii *nu poate invoca leziunea nici pe cale de excepție*, după expirarea termenului de *prescripție*, deoarece prin textul alin. 2 al art. 1223 C. civ., se statuează că: „anulabilitatea contractului nu poate să fie opusă pe cale de excepție când dreptul la acțiune este prescris”.

Cât privește asemănările dintre cele două instituții, acestea prezintă firave elemente de convergență, constând, în aceea că, astfel cum am arătat anterior, ambele presupun existența unei prestații excesiv de oneroase a părții afectate (evident, neluând în calcul momentul de la care se poate vorbi de existența / apariția acestei prestații excesive).

De asemenea, o altă asemănare vizează faptul că, instanța, (investită de către partea afectată), prin măsurile dispuse, lipsește contractul de efectele voite de părți (mai exact, de către efectele voite de către una din părți, respectiv de către partea neafectată de onerozitatea excesivă).

În fine, o *ultimă asemănare* vizează *calitatea procesuală (activă)*, în sensul că instanța poate fi sesizată, în ambele ipostaze, numai de către partea afectată (de impreviziune, respectiv de leziune)¹⁹.

¹⁷ A se vedea art. 1222 alin. 2 C. civ.

¹⁸ Termenul special de prescripție de 1 an, este prevăzut de legiuitorul noului cod civil în textul art. 1223 alin. 1.

¹⁹ Legiuitorul stabilește calitatea procesuală activă prin art. 1271 C. civ., în cazul impreviziunii, respectiv prin art. 1222 alin. 1 C. civ., în cazul leziunii.

Aspecte procedurale și concluzii

În cazul impreviziunii, cât și în cazul leziunii, reclamantul trebuie să dovedească îndeplinirea condițiilor legale exprese, stipulate în lege, pentru a ne afla în prezența acestora²⁰.

Înainte de toate, reclamantul trebuie să dovedească calitatea sa procesuală activă, de parte afectată într-un contract, întrucât legiuitorul

a conferit calitatea procesuală activă numai acestor părți afectate (de impreviziune, respectiv, de leziune).

În cazul impreviziunii, reclamantul (partea afectată) trebuie să mai facă dovada îndeplinirii procedurii prelabile, constând în dovedirea încercării adaptării contractului pe cale amiabilă, stipulată în art. 1271 alin. 3 lit. d), aceasta fiind o condiție prelabilă (și obligatorie) pentru ca instanța să soluționeze acțiunea debitorului.

În cazul leziunii, reclamantul (partea afectată), trebuie să îndeplinească condiția ca leziunea să fie atât concomitentă încheierii contractului, dar, totodată, să și subziste până la data cererii în anulare.

Instanța judecătorească care, în condițiile legii, este independentă în aprecierea sa, va putea face aplicarea atât a impreviziunii, cât și a leziunii, funcție de probatoriul administrat.

În cazul impreviziunii, în lipsa acordului părților²¹ și dacă partea afectată de impreviziune dovedește și celelalte condiții legale aplicabile impreviziunii²², instanța judecătorească va pronunța o hotărâre prin care va dispune fie adaptarea contractului în forma pe care o decide, fie încetarea sa.

În cazul leziunii, având în vedere ca partea afectată de leziune, are drept de opțiune²³, între a cere instanței de judecată anularea contractului sau reducerea obligațiilor sale, cu valoarea daunelor-interese la care ar fi îndreptățită, opinăm că instanța va fi ținută, în decizia sa, de către acest drept de opțiune al reclamantului. Instanța poate, însă, să mențină contractul, în cazul leziunii, indiferent de voința părții lezate, dar condiționat de îndeplinirea, de către partea care a generat leziunea, a cerințelor stipulate în textul art 1222 alin 3 cod civil, respectiv dacă cealaltă parte oferă, în mod echitabil, o reducere a propriei creanțe sau, după caz, o majorare a propriei obligații.

²⁰ În acest caz trebuie îndeplinite condițiile stipulate la art. 1271 alin. 2 și 3 C. civ., respectiv condițiile stipulate la art. 1221 și 1222 C. civ.

²¹ Reclamantul trebuie să facă dovada îndeplinirii procedurii prelabile, constând în dovedirea încercării adaptării contractului pe cale amiabilă, conform art. 1271 alin. 3 lit. d) C. civ.

²² A se vedea condițiile stipulate la art. 1271 alin. (2) și (3) C. civ.

²³ A se vedea art. 1222 alin. 1 C. civ.

Bibliografie

H.A. Aksoy, *Impracticability. Encyclopedia of Law and Economics*, Springer, 2014.

Cornelia Munteanu, *Considerații privind reglementarea leziunii în noul Cod civil*, Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Științe Juridice, nr. 1/2015.

A.G. Nicolae, M. Uliescu, *Instituții de drept civil în noul cod civil – Manual pentru uzul formatorilor SNG*, București, 2010.

T. Prescure, R. Matefi, *Drept civil. Teoria generală. Persoanele – conform noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012.

http://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4614-7883-6_244-1 Accessed: 20-03-2016.

https://www.ccr.ro/Decizia_623-2016.pdf.

www.utgjiu.ro.